

afgevoerd. Daarbij is ook een deel van de moslaag verwijderd. In de meer open begroeiing die van dit beheer het resultaat is, is *C. brachypetalum* verschenen. Mogelijk hebben terplaatsse steeds enige exemplaren van deze soort gestaan en zijn ze niet opgevalen. De hoge aantallen waarin de plant zo snel verschenen is (in 1992 overigens een verdubbeling ten opzichte van 1991), duiden er eerder op dat de planten uit een zaadvoorraad in de bodem zijn opgekomen. Gelet op de eisen die de plant aan haar standplaats stelt zijn er voor *C. brachypetalum* ook op spoorterreinen elders in Limburg en mogelijk in andere delen van Zuid- en in delen van West-Nederland potentiële groeiplaatsen voorhanden.

Het verschijnen van *C. brachypetalum* is in elk geval een eerste positief resultaat van de wijziging in beleid en beheer die N.S. doorgevoerd heeft met betrekking tot de natuur langs de

spoorlijnen in Limburg. Laten we hopen dat N.S. even zorgvuldig zal blijven omspringen met de Miljoenenlijn, ook bij een eventuele toekomstige overdracht van eigendom en/of beheer van deze aan natuurwaarden zo rijke spoorlijn. Een overdracht aan de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland, die ook de Borkense baan in de Graafschap beheert, zou daarbij verreweg de beste garanties bieden voor het voortbestaan en functioneren van deze belangrijke verbinding in de ecologische infrastructuur van onze streek.

SUMMARY

CERASTIUM BRACHYPETALUM FOUND FOR THE SECOND TIME IN THE NETHERLANDS

Cerastium brachypetalum is a species that occurs from southwest to central Europe. After being found once in 1944 near Nijme-

gen, the plant was found in 1991 for the second time in the Netherlands in the extreme southeast at the railwaystation of Simpelveld near Aix-la-Chapelle.

LITERATUUR

- BANK-SIGNON, I. & E. PATZKE, 1987. Schutzwerte Gebiete in Nordrhein-Westfalen: der Durener Vorbahnhof. Flor. Rundbr. 21 (2) p. 75-84.
 BERGMAYER, E., 1990. Über *Cerastium brachypetalum* Pers. in Mittelhessen. Flor. Rundbr. 24 (2), p. 86-95.
 HAEUPLER, A., 1988. Atlas der Farn- und Blütenpflanzen der Bundesrepublik Deutschland. Stuttgart.
 KERN, J. H. & TH. J. REICHGELT, 1949. *Cerastium brachypetalum*. In: A.W. KLOOS, Aanwinsten van de Nederlandsche flora in 1944. Ned. kruidk. Arch. 56, p. 164-165.
 MEIJDEN, R. VAN DER & L. VANHECKE, 1986. Naamlijst van de flora van Nederland en België. Gorteria 13, 5/6, p. 86-170.
 MEIJDEN, R. VAN DER, 1990. Heukels' Flora van Nederland. 21e druk Groningen.
 ROMPAEY, E. & L. DELVOSALLE, 1972. Atlas van de Belgische en Luxemburgse flora. Meise.

KORTE MEDEDELINGEN

OPROEP KERKUILENPROJEKT IKL

VRIJWILLIGERS NODIG VOOR DE KERKUIL

STICHTING IKL, Postbus 154, Roermond

Tientallen vrijwilligers bekommeren zich sinds jaren om de met uitsterven bedreigde Kerkuil. Zij gaan met tomeloze inzet op zoek naar geschikte verblijf- en broedplaatsen, benaderen eigenaren van geschikte gebouwen en hangen na toestemming nestkasten op. Verder controleren zij ook jaarlijks deze kasten. Op deze wijze wordt — met succes — getracht om het tekort aan geschikte nestgelegenheid op te heffen.

Het maken van kerkuilenkasten kost echter veel tijd en geld. Hierdoor groeit het bestand aan kasten minder snel dan gewenst is. De stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg (IKL) stelt vanaf 1989 kerkuil-nestkasten beschikbaar. Om het tekort aan broedplekken op te heffen heeft de stichting IKL besloten om op grotere schaal kosteloos nestkasten beschikbaar te stellen. Om te komen tot een optimale broedgelegenheid voor de Kerkuil moeten nog ongeveer 750 kasten in Limburg geplaatst worden.

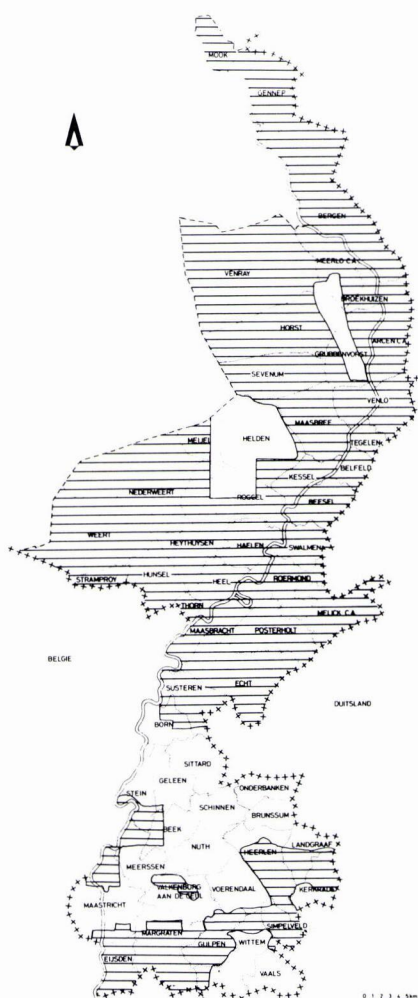
Het provinciebestuur onderschrijft dit streefgetal en heeft inmiddels de benodigde gelden voor het eerste jaar van deze vijfjarige actie beschikbaar gesteld.

Vrijwilligers gewenst

Voor de instandhouding van de Kerkuil is de hulp en de inzet van de vrijwilligers echter onontbeerlijk. In de provincie Limburg zijn (per 01.01.1992) circa 80 mensen actief op kerkuilengebied.

Samen bestrijken ze het grootste deel van de provincie (gearceerde gebieden in figuur 1). In het merendeel van deze bezette gebieden zijn echter nog nieuwe vrijwilligers welkom.

In de witte gebieden op het kaartje zijn (nog) geen vrijwilligers actief. Overduidelijk zijn in Zuid-Limburg nog veel mensen nodig. Vooral het landschap in de regio Beek, Nuth, Meerssen, Valkenburg is voor Kerkuilen zeer geschikt, terwijl hier veel te weinig broedgele-

Figuur 1. Activiteitengebied (gearceerd) van de Kerkuilvrijwilligers.

genheden voorhanden zijn. Verder is in de regio Helden-Panningen-Beringe en Grubbenvorst-Broekhuizen een grote behoefte aan vrijwilligers.

Na de start van dit 750-kastenplan heeft zich inmiddels een aantal vrijwilligers aangemeld. Ook zijn veel verzoeken voor het plaatsen van een kast binnengekomen. Als gevolg hiervan worden momenteel op diverse plaatsen in Limburg nieuwe kasten geplaatst. Dit gebeurt onder meer in de omgeving van Geysteren (7), Hunsel (7) en Nederweert (11).

Zowel vrijwilligers als eigenaren en beheerders van geschikte gebouwen, die graag een plaats beschikbaar stellen voor een kerkuilenkast, kunnen zich wenden tot de stichting IKL: telefoon 04750 - 31200.

De zeldzame Kerkuil laat zich heel voorzichtig weer zien in Limburg. Ter-

wijl de broedgevallen jarenlang op één hand te tellen waren, registreerden natuurbeschermers vorig jaar toch weer 51 paren broedende Kerkuilen in Limburg. Deze spectaculaire groei is deels toe te schrijven aan de toelozende inzet van vrijwilligers die kerkuilenkasten plaatsen. Heel langzaam wordt de kerkuilstand in Limburg weer levensvatbaar. Maar er is nog veel werk aan de winkel.

In de jaren vijftig was de Kerkuil een regelmatige broedvogel in Limburg. In het merendeel van de gevallen zocht de vogel een nestplaats op de stille zolders van boerderijen, schuren, kerken en kastelen. Ouderen herinneren zich de speciale invlieggaten voor Kerkuilen in de gevels van boerderijen en schuren. De Kerkuil was namelijk een graag geziene gast; zijn aantrekkelijke uiterlijk en nachtelijk jachtleven spraken tot de verbeelding. Maar bovenal was en is de Kerkuil een volwaardige hulp bij de bestrijding van muizen op de boerderij.

Kleinschalige gebieden

Met zijn uiterst scherpe gehoor weet hij deze knaagdieren perfect in het donker te vinden. De prooi wordt met huid en haar opgepeuzeld, waarna de onverteerde botten en haren als braakballen uitgebraakt worden. Voor een redelijk aanbod van muizen is de uil aangewezen op een kleinschalige, landelijke omgeving. Het ideale jachtveld van deze vogel ligt namelijk in een kleinschalig cultuurlandschap, waar gras- en bouwland doorsneden wordt door houtwallen, heggen, bosjes en ruige bermen. In zo'n gebied komen genoeg muizen voor.

Het aantal Kerkuilen nam in het begin van de jaren zestig drastisch af. Tot aan de strenge winter van 1962 huisden er in Nederland nog 3000 broedparen. Door voedselgebrek (muizenarme jaren) en de slechte weersomstandigheden werd de stand echter gedeimeerd tot enkele tientallen paren.

Snelverkeer

Het verminderd voedselaanbod (muizen) is een van de hoofdoorzaken voor het verdwijnen van Kerkuilen. Veel kleine landschapselementen als bosjes, houtwallen en ruige veldjes, die voorheen rijk voorzien waren van muizen, zijn opgeruimd.

Verder eist het snelverkeer ook zijn slachtoffers onder Kerkuilen. Noodgedwongen wijken Kerkuilen regelmatig uit naar andere muizenrijke bioto-

pen als wegbermen. Doordat ze bij de jacht zeer laag vliegen, worden ze vaak aangeraden door verkeer.

Invlieggaten

Tenslotte zijn ook veel broed- en verblijfplaatsen voor Kerkuilen ontoegankelijk gemaakt. De invlieggaten voor de Kerkuilen blijken eveneens een aantrekkingskracht uit te oefenen op kauwen en duiven, zozeer zelfs dat ze overlast kunnen veroorzaken. Afdichten met gaas is dan een afdoend middel, waarbij de mogelijkheden voor de Kerkuil echter eveneens verdwijnen.

Landbouwgif

De laatste jaren neemt de kerkuilstand in Limburg voorzichtig toe. Jarenlang schommelde het aantal bekende broedgevallen rond de tien. In 1988 broedden er 22 kerkuilparen. Het jaar daarop groeide het aantal broedgevallen tot 33 paartjes en vorig jaar werden in Limburg 51 broedparen geregistreerd. Deze toename wordt deels toegeschreven aan het verminderd gebruik van landbouwgif en muizenrijke jaren na zachte winters. Maar bovenal is de inzet van vrijwilligers bij het aanbrengen van nestkasten in voedselrijke gebieden van belang geweest bij de aanwas van de broedgevallen.

Er bestaat namelijk een duidelijk verband tussen het plaatsen van kasten en de broedgevallen. Meer dan 70 procent van de broedgevallen vindt namelijk plaats in deze kasten. Een redelijk succesvolle score. Dat nestkasten snel effect kunnen sorteren, bleek in 1988 op een kasteel in Swalen. Daar werd een week na het plaatsen van de kast al een Kerkuil met eieren aangetroffen.

Toegankelijk

De bescherming van Kerkuilen door vrijwilligers is veelomvattend. Een groot deel van hun vrije tijd besteden zij aan het opspeuren van broedplaatsen. Ze gaan op zoek naar geschikte plekken en adviseren bij het plaatsen van die kasten.

Door die niet aflatende ijver van vrijwilligers zijn veel invlieggaten in boerderijen en kerken weer toegankelijk gemaakt en voorzien van een nestkast. Desgewenst wordt een nestkast voorzien van een inlooppijp, die de kast genoeg ongeschikt maakt voor Kauwen en duiven.

750 Broedkasten

Doordat er in Noord-Limburg (Noordelijk Peelgebied: Venray-Horst-Sevenum;

Oostelijke Maasoever: Arcen tot Mook) en Zuid-Limburg (Maastricht-Meerssen-Valkenburg-Schimmert-Beek) nog altijd een tekort is aan geschikte broedplaatsen voor Kerkuilen, gaat de stichting IKL op grotere schaal kasten beschikbaar stellen. Om te komen tot een optimale broedgelegenheid moeten ongeveer 750 kerkuilenkasten geplaatst worden in Limburg. Vrijwilligers of groepen die een kerkuilenkast willen plaatsen, kunnen een aanvraag indienen bij de stichting IKL. Plaatsing van een nestkast is echter alleen zinvol als de uil in de naaste omgeving voldoende voedsel (muisen) kan vinden. Daarvoor is het noodzakelijk dat er kleine landschapselementen als houtwallen, ruige overhoekjes, slootkanten en boomgaardjes in de omgeving liggen. Verder is het van belang dat er geen drukke verkeerswegen in de buurt van de nestplaats liggen. Indien de gekozen locatie geschikt is (en de eigenaar

accord is met plaatsing) worden de kasten geleverd. Desgewenst kan de stichting ook behulpzaam zijn bij het plaatsen.

Eigenaren en beheerders van geschikte gebouwen die graag een plaats beschikbaar stellen voor een kerkuilenkast, kunnen zich eveneens wenden tot de stichting IKL.

MOSASAUORIËRS GEZOCHT!!!

In het kader van een onderzoeksproject naar het voorkomen van Mosasauriërs in het Luiks-Limburgse Krijt (laat Maas-trichtien), en de invloed van de Krijt-Tertiair-grens op de Mosasauriër-fauna's, zal Dr. T. Lingham-Soliar (Universiteit van Reading, Engeland) met collega's in de eerste week van augustus veldwerk komen verrichten in de omgeving van Maastricht.

Aangezien er heel wat resten van Mosasauriërs (tanden, wervels en andere botten) zijn ondergebracht in privé-kollekties in het Zuidlimburgse, leek het mij een goed idee een Mosasauriërs-determinatie-sessie te organiseren. Na overleg met Lingham-Soliar zal een dergelijke sessie tijdens de normale openingsuren (14.00-17.00 u) op zondag 9 augustus a.s. plaatsvinden in het Natuurhistorisch Museum Maastricht. De balie-medewerker is hierover geïnformeerd en kan u naar de juiste plek dirigeren. Laat deze unieke gelegenheid niet voorbij gaan om uw Mosasauriër-materiaal op naam gebracht te krijgen en steun daarbij tevens het onderzoek van Lingham-Soliar. Ik hoop op een grote opkomst.

JOHN W.M. JAGT,
Natuurhistorisch Museum Maastricht
Postbus 882, 6200 AW Maastricht
043 - 293069

BOEKBESPREKINGEN

NEDERLANDSE TUINARCHITECTUUR, 1850-1940

BONICA ZIJLSTRA, bewerkt door Lucienne van Ek, Nederlandse Tuinenstichting (Heren-gracht 476 te Amsterdam). Het boek is te verkrijgen bij de Nederlandse Tuinenstichting of bij de reguliere boekhandel.

De aspirantlezer of -koper zij gewaarschuwd: de ondertitel van dit boek "1850-1940" is bepaald belangrijk. Dit boek geeft geen overzicht van de gehele Nederlandse tuinarchitectuur, maar behandelt slechts een bepaalde periode daaruit. De twee belangrijkste stromingen binnen de tuinarchitectuur in Nederland, resp. de formele en de informele (of "Franse" en "Engelse") die iedere tuinfreak van elkaar weet te onderscheiden, komen dus in dit werk niet aan de orde.

De belangrijkste hoofdstukken van "Nederlandse tuinarchitectuur, 1850-1940", behandelen de ideëënwereld van de belangrijkste Nederlandse tuinarchitecten uit de periode 1840-1940, waarvan de familienamen Copijn, Springer, Poortman, Petzhöld en Watzte, menige liefhebber bekend in de oren klinken.

Daaraan vooraf gaan enige hoofdstukken die als een inleiding zijn te beschouwen. Het slot wordt gevormd door een naschrift,

een register en bronbeschrijvingen. De dergelijke opzet van het gehele boek verradt de oorspronkelijke opzet. Dit werd gevormd door twee wetenschappelijke rapporten die in '87-'88 werden opgesteld door drs. B. Zijlstra in opdracht van de Nederlandse Tuinenstichting. De bewerkster, de natuurjournaliste Lucienne van Ek, heeft ervan, eveneens in opdracht van de genoemde stichting, door toevoeging van vele illustraties een aantrekkelijke kijk-, lees- en studieboek van gemaakt.

H. HILLEGERS

HET NEDERLANDSE LANDSCHAP Een historisch-geografische benadering.

S. BARENDs, e.a. (red.), 1991. Matrijs, Utrecht. Prijs: f 29,-.

De eerste druk van deze verzameling van negen opstellen dateert van '86. Inmiddels is de uitgave van '91 de vierde druk die bovendien geheel is herzien.

De opstellen behandelen in een beknopte, overzichtelijke en recent bijgewerkte vorm de cultuurgeschiedenis van de belangrijkste landschapseenheden op grote schaal die grofweg overeenkomen met hun substraten:

dek- en duinzand, rivier- en zeeklei, laag- en hoogveen waaraan toegevoegd klei/loess en een niet aan een substraat gekoppelde landschapseenheden "stadsagglomeraties".

Het interessante van deze aparte studies is dat zij, hoewel geschreven door historisch-geografen net zo goed geschreven hadden kunnen worden door oecologen met een meer dan normale historische belangstelling. Biologen dus, of heel kort: heemkundigen. In elk geval moeten schrijvers van een streekgebonden cultuurgeschiedenis over een fabelachtige feitenkennis beschikken om de meest recente gegevens van archeologie, geschiedenis, taalkunde, geografie en agronomie van die ene regio te kunnen verwerken tot een geheel.

Die veelzijdigheid bezit in elk geval de schrijver van het opstel over het krijt/loess-landschap: Hans Renes die de meeste lezers van dit tijdschrift kennen als auteur van het nu twee jaar geleden uitgegeven werk "De geschiedenis van het Zuidlimburgse cultuurlandschap".

Het boek is bedoeld voor diegenen die binnen een kwartier lezen een overzicht willen hebben van de cultuurgeschiedenis van een deel van Nederland dat door min of meer natuurlijke grenzen wordt omlijnd.

H. HILLEGERS